

Priprema za nastavnike i nastavnice:
**Stereotipi, predrasude i nasilje na osnovi
seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta
i izražavanja**
Za rad s učenicima/icama srednje škole

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.
Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

SVRHA: Informirati učenike/ice o rodnim stereotipima i predrasudama te ih potaknuti na razmišljanje o društvenim normama vezanim uz spol, rod, seksualnost. Informiranje učenika/ica o različitim seksualnim (spolnim) orijentacijama te o nasilju na osnovi seksualne (spolne) orijentacije i rodnog identiteta. Potaknuti učenike/ice na prihvaćanje različitosti, međusobno poštivanje i razumijevanje. Senzibilizirati učenike/ice za bolje razumijevanje i prihvaćanje LGBTIQ vršnjaka/kinja.

OČEKIVANA ODGOJNO – OBRAZOVNA POSTIGNUĆA (ishodi): učenik/ica prepoznaje rodne stereotipe i predrasude, učenik/ica definira i razlikuje pojmove spola, roda, rodnog identiteta i izražavanja; definira i prepoznaje različite seksualne (spolne) orijentacije; učenik/ica prepoznaje različite oblike nasilja i definira homofobično i transfobično nasilje te prepoznaje relevantni zakonski okvir.

TRAJANJE: 45 minuta

OBLICI I METODE RADA: frontalni rad, grupni rad, razgovor/dijalog

POTREBNI MATERIJAL: ploča i kreda (ili flipchart i flomasteri), slikovni materijal (u prilogu)

STRUKTURA NASTAVNOG SATA:

TEMA	SADRŽAJ	TRAJANJE
VJEŽBA „TKO JE S KIM U VEZI“ i OSNOVNI POJMOVI	-osvještavanje nevidljivih pravila i očekivanja vezano za rod i seksualnost, dob, rasu, invaliditet i društveni status, - prepoznavanje vlastitih stereotipa i predrasuda koji se vežu uz te ljudske karakteristike, - definiranje osnovnih pojmova spola, roda, rodnog identiteta i izražavanja.	20 minuta
O SEKSUALNOJ (SPOLNOJ) ORIJENTACIJI	- definiranje seksualne (spolne) orijentacije, prepoznavanje različitih seksualnih (spolnih) orijentacija kao uvod u temu nasilja na osnovi seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta i izražavanja	10 minuta
NASILJE NA OSNOVI SEKSUALNE (SPOLNE) ORIJENTACIJE I/ILI RODNOG IDENTITETA	- prepoznavanje različitih oblika nasilja, - prepoznavanje vršnjačkog nasilja na osnovi seksualne (spolne) orijentacije i rodnog identiteta - razumijevanje zakonskog okvira (Zločin iz mržnje)	15 minuta

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

1. VJEŽBA – „Tko je s kim u vezi“ i osnovni pojmovi

CILJ VJEŽBE: osvijestiti nevidljiva pravila i očekivanja vezano za rod i seksualnost, dob, rasu, invaliditet i društveni status, prepoznati različite ljudske karakteristike i vlastite stereotipe i predrasude koji se vežu uz te ljudske karakteristike.

TRAJANJE: 20 minuta

METODA: rad u grupama, rasprava, frontalni rad

POSTUPAK: Nastavnik/ica daje uputu učenicima/icama da se podijele u grupe. Idealno je da u svakoj grupi bude do 6 učenika/ica. Svaka grupa dobije isti set slika (vidi prilog 1), a zadatak im je prema vlastitom izboru spojiti tko je u vezi s kim. Učenici/ice imaju 10 minuta da spoje parove, međusobno razgovarajući o tome zbog čega misle da su te osobe zajedno. Učenici/ice se ne moraju međusobno slagati i izabrati iste parove.

RASPRAVA: Nastavnik/ica pita učenike/ice po kojim kriterijima su sastavljali parove (npr. spol, dob, rasa, socijalni status...)? Izdvojene karakteristike zapisuje na ploču. Da li su učenici/ice spojili više heteroseksualnih ili istospolnih parova? Zbog kojih razloga? Pitajte učenike/ice koji parovi bi im bili nespojivi i zbog čega?

Kroz raspravu, nastavnik/ica učenicima/icama objašnjava i ukazuje na postojeće stereotipe i/ili predrasude koje se mogu pojaviti u razgovoru s učenicima/icama (npr. feminiziran muškarac, muškobanjasta cura, itd.). Tu je važno učenicima/icama pružiti informacije o tome što su to zapravo rodni stereotipi, a kako bi to mogle/i razumjeti, nastavnik/ica prvo ukratko objasniti ključne termine koje je potrebno razlikovati: **spol, rod, rodni identitet i rodno izražavanje**. Sve ove ljudske karakteristike, uz dob, rasu itd. mogu biti predmet stereotipa i predrasuda.

- Što je spol? Koji spolovi postoje?

SPOL – skup bioloških obilježja (kromosomi itd.), medicinska klasifikacija koja dijeli ljude na muškarce i žene. Postoje i interspolne osobe, osoba rođena sa spolnim karakteristikama koje se ne mogu definirati niti kao “muške” niti kao “ženske”. Interspolne osobe mogu se identificirati kao muškarci, žene ili nebinarne osobe.

- Što mislite, postoji li razlika između spola i roda? Što je rod?

ROD – društvena kategorija temeljem koje se definiraju rodne uloge te očekivanja koje neko društvo smatra primjerenima za muškarce i žene. Rodne uloge su promjenjive, uvjetovane su društvenim promjenama i kulturama.

RODNI IDENTITET – unutarnji osjećaj osobe o svom rodu. Postoje brojni rodni identiteti, neovisni o binarnoj koncepciji „muškog“ i „ženskog“, zbog čega se rod označava i kao spektar.

RODNO IZRAŽAVANJE - način na koji osoba izražava svoj rodni identitet; uobičajeno se izražava kroz ponašanje, odijevanje, frizuru, glas, tjelesne karakteristike i dr.

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Nakon razjašnjavanja pojmova spola i roda te rodnog identiteta i izražavanja, upoznaje ih se s terminom stereotipa i predrasuda. Nastavnik/ica postavlja pitanja: **znate li što je stereotip? Koje stereotipe poznajete vezano za rodno izražavanje ili osobe istospolne orijentacije?**

Stereotip je generalizacija o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe (neovisno o stvarnim varijacijama između članova); **kognitivna komponenta stava** – Mislim da ...

Npr. Mislim da su lezbijke muškobanjaste. Feminizirani muškarci su sigurno gej.

Rodni stereotipi su unaprijed stvoreni društveni i kulturni obrasci ili predodžbe, prema kojima se ženama i muškarcima pripisuju osobine i uloge utvrđene i ograničene njihovim spolom (Strategija za ravnopravnost spolova Vijeća Europe za razdoblje od 2018. do 2023.). Mogu se odnositi na to kako netko treba izgledati ili ponašati se: žene puno pričaju, muškarci su bolji u sportu, žene su lošije vozačice, uloga žene je da brine o kućanstvu...

Predrasude su negativni stavovi prema određenoj grupi ljudi, temeljene isključivo na članstvu pojedinaca u toj grupi. Usmjerene su na članove grupe u cjelini, pri čemu se ignoriraju ili zanemaruju osobine koje razlikuju članove grupe; **emocionalna komponenta stava** – Ne volim da ...

Npr. Ne volim biti u društvu u kojem se nalaze lezbijke.

2. O SEKSUALNOJ (SPOLNOJ) ORIJENTACIJI

TRAJANJE: 10 minuta

METODA: Frontalni rad, razgovor/dijalog

POSTUPAK: Nastavnik/ica najavljuje dalje temu predavanja (različitost u spolnim i rodnim identitetima) i postavlja pitanje – **što je zapravo seksualna (spolna) orijentacija?** Odgovore učenika/ica zapisuje na ploču. Nakon zapisivanja svih odgovora, nastavnik/ica čita definiciju seksualne (spolne) orijentacije te definiciju seksualnosti Svjetske zdravstvene orijentacije.

Seksualna (ili spolna) orijentacija je emotivna, romantična, fizička i dr. privlačnost prema osoba istog ili različitog spola.

Svjetska zdravstvena organizacija definira spolnost (seksualnost) kao središnji aspekt svakog ljudskog bića tijekom čitavog života koji obuhvaća spol, rodni identitet i ulogu, seksualnu orijentaciju, erotičnost, zadovoljstvo, intimnost i reprodukciju. Seksualnost se doživljava i izražava mislima, maštom, željama, uvjerenjima, stavovima, vrijednostima, ponašanjem i vezama, a na nju utječe interakcija bioloških, psiholoških, socijalnih, ekonomskih, političkih, kulturalnih, pravnih, povijesnih, vjerskih i duhovnih čimbenika ([WHO](#)).

Uputa za nastavnika/icu: ovisno o učeničkim definicijama seksualne (spolne) orijentacije, procijenite je li potrebno davati dodatna objašnjenja i raspravu. Važno je da učenici/ice shvate da seksualna (spolna) orijentacija ne podrazumijeva samo fizičku privlačnost i seksualnu komponentu, već i emotivnu komponentu i intimnost (romantična komponenta).

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Nakon toga se učenicima/icama postavlja pitanje da navedu **koje sve seksualne (spolne) orijentacije poznaju**. Odgovori se zapisuju na ploču. Ako su učenici/ice sramežljivi/e – nastavnik/ica ih može potaknuti potpitanjima (kada postoji privlačnost i zaljubljenost između muškarca i žene kako zovemo tu spolnu orijentaciju?) Heteroseksualna. A kada se privlače žena i žena ili muškarac i muškarac? Istospolna. Koje još spolne orijentacije postoje? Biseksualna, panseksualna, demiseksualna....

Tri seksualne (spolne) orijentacije koje najčešće poznajemo: heteroseksualna, istospolna i biseksualna, no one nisu jedine. Iako su sve navedene varijacije spolnosti prirodne i jednako vrijedne, u društvu postoje negativni stavovi i predrasude prema osobama čija spolna orijentacija nije heteroseksualna.

Nastavnik/ica postavlja pitanje: Da li mi biramo seksualnu (spolnu) orijentaciju? Možete li izabrati hoće li vam se svidjeti dečko ili cura?

NE. Spolna orijentacija se ne može izabrati – s njome se rađate, ne možemo se probuditi ujutro i reći: "Hm, ajde da vidim danas hoće li mi se sviđati dečki ili djevojke?". Zaljubljujemo se prema osjećaju koji se u nama rađa, to nije situacija u kojoj ćemo prvo razmišljati o spolu te osobe.

3. NASILJE NA OSNOVI SEKSUALNE (SPOLNE) ORIJENTACIJE I/ILI RODNOG IDENTITETA

TRAJANJE: 15 minuta

METODA: frontalni rad, rasprava

POSTUPAK: Nastavnik/ica postavlja pitanje – **što mislite, zašto u kontekstu ove teme govorimo o nasilju?**

Zato što većina **LGBTIQ osoba tijekom svog života doživi ili je doživjela neku vrstu nasilja**, da li u obitelji, u školi, na poslu, na ulici od nepoznatih počinitelja. Kod većine osoba nasilje ostavlja neposredne, ali i dugoročne posljedice – moraju se nositi s osjećajem izoliranosti, usamljenosti, sa strahovima, stresom, osjećajem ljutnje itd. Nerijetko dolazi i do samoozljeđivanja i do (pokušaja) samoubojstva. Nasilje se često i ne prijavljuje nikome od straha zbog ponovnog nasilja.

Nastavnik/ica postavlja pitanje učenicima/icama: **S obzirom na to da smo ovdje spomenule kraticu LGBTIQ, znate li svi na koga se ona odnosi?**

L – lezbijka. Žena koju emocionalno, romantično i seksualno privlače druge žene.

G – gej. Muškarac kojeg emocionalno, romantično i seksualno privlače drugi muškarci.

B – biseksualna osoba. Biseksualne osobe ne privlače osobe samo jednog roda – privlače ih i žene i muškarci.

T – transrodna osoba. osoba čiji je rodni identitet različit od spola pripisan pri rođenju. Transrodne osobe mogu biti heteroseksualne, lezbijke, gej, biseksualne osobe ili neke druge seksualne

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

orijentacije. *Trans* je krovni termin koji obuhvaća osobe čiji se rodni identitet i/ili izražavanje razlikuju od onog koji se tipično povezuje sa spolom koji im je pripisan pri rođenju.

I - interspolna osoba. osoba rođena sa spolnim karakteristikama koje se ne mogu definirati niti kao "muške" niti kao "ženske". Ove osobe su uglavnom žrtve kirurških intervencija, hormonskih terapija i tabuiziranog života.

Napomena:

Spolne karakteristike se odnose na kromosome, gonade i fenotipske spolne karakteristike kao što su reproduktivni organi i sekundarne spolne karakteristike. Interspolnost je biološka realnost, a ne rodni identitet i trebamo paziti da ih ne pomiješamo. No interspolne osobe također imaju rodni identitet: mogu se identificirati kao muškarci, žene ili nebinarne osobe.

Q - queer. Termin *queer* ima mnogo raznih značenja i definicija, može se upotrebljavati kao krovni termin za sve LGBTIQ+ identitete. Obično ga upotrebljavaju one osobe koje žele odbaciti određene etikete vezane za romantičnu i seksualnu (spolnu) orijentaciju i/ili rodni identitet. On može biti i način odbacivanja percipiranih društvenih i kulturnih normi heteronormativnog društva.

Nastavnik/ica postavlja pitanje učenicima/icama: **Nasilje može imati različite oblike, koje vi oblike nasilja poznajete?**

- verbalno nasilje (zadirkivanje, dobacivanje neprikladnih komentara, pričanje viceva, korištenje pogrdnih termina kao što su peder, lezbača - izravno povrjeđuju i ponižavaju osobu, pričanje viceva, itd.)
- fizičko nasilje (gađanje, udaranje, guranje);
- seksualno nasilje;
- poticanje na mržnju (većina slučajeva počinjeni su na Internetu);
- zlostavljanje, uznemiravanje, zastrašivanje, prijetnje;
- vandalizam ili uništavanje imovine;
- uvredljiva pisma ili poruke;
- uhođenje (npr. stalni pozivi ili poruke)
- širenje glasina o spolnoj orijentaciji i/ili rodnom identitetu osobe ili prijetnje da će se otkriti isto;

Nastavnik/ica postavlja pitanje učenicima/icama: **Možete li dati neki konkretni primjer nasilja u kontekstu ove teme (nasilje nad LGBTIQ osobama)?**

Kada su ovi oblici nasilja usmjereni prema nekoj osobi zato što je ona gej ili lezbijka ili trans – onda govorimo o **homofobičnom** odnosno **transfobičnom nasilju**. Osoba ne mora biti LGBTIQ+ da bi bila zlostavljana i izložena homofobičnom, bifobičnom i transfobičnom nasilju, već je dovoljno da je drugi percipiraju kao LGBTIQ+ osobu (obično temeljem nekih fizičkih ili ponašajnih karakteristika, a može biti povezano s rodnim izražavanjem, osobito kada se osoba ne uklapa u tradicionalne rodne uloge i okvire).

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Ovi oblici nasilja i govor mržnje su u Hrvatskoj kažnjivi. Postoji velik broj zakona koji zabranjuju diskriminaciju LGBT osoba, a najvažniji je Zakon o suzbijanju diskriminacije.

U Hrvatskoj je 2013. godine stupio na snagu novi Kazneni zakon koji poznaje posebnu kategoriju nasilja - zločin iz mržnje. Za njega je propisana kazna od 6 mj. do 5 god. zatvora, ovisno o počinjenom kaznenom djelu. Posebnost zločina iz mržnje je ta što je motivirano predrasudama i netrpeljivošću prema određenim grupama ljudi (zbog njihove rase, boje kože, vjere, spola, seksualne orijentacije itd., dakle nad crncima, nad nekom religijskom zajednicom, nad manjinama - Romima, Srbima u Hrvatskoj, gej osobama itd.).

Za razliku od drugih zločina, specifičnost zločina iz mržnje je u tome što se **kroz nasilje nad jednom gej osobom šalje jasna poruka cijeloj LGBTIQ zajednici** - ovo će se dogoditi svima koji pripadaju ovoj grupi.

VAŽNO - Zločini iz mržnje ne pogađaju samo osobe koje pripadaju nekoj od navedenih skupina, već i osobe za koje netko pretpostavi da im pripadaju, bez obzira je li to zaista tako.

LGBTI osobe se moraju boriti ne samo protiv diskriminacije do koje dolazi obično zbog predrasuda i neznanja, već se svakodnevno moraju boriti za svoja prava. Borba za ostvarivanje LGBTI prava **nije borba za neka „posebna prava“, kako se to zna čuti i prikazivati u javnosti** - ne traže se nikakva posebna prava i povlastice, već jednaka temeljna ljudska prava koju su zagwarantirana svakoj osobi.

U slučaju da se nasilje dogodi u školi ili njemu svjedočite, znate li kome se možete obratiti? Uputiti učenike/ice na protokol škole o postupanju u slučaju doživljenog nasilja, te na osobe u školi kojima se uvijek mogu obratiti (stručnom osoblju, razredniku/ici, ravnatelju/ici).

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

LORI

Središnji državni ured
za demografiju i mlade

PRILOG 1 – Materijal za izvođenje vježbe „Tko je s kim u vezi“

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.
Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Izvor vježbe: [KUN Centre for Equality and Diversity](#)

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.
Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Središnji državni ured
za demografiju i mlade

Dodatni izvori za pripremu:

CommonPoint platforma za e-učenje:

Modul 2 – LGBTIQ terminologija

Modul B – za školske savjetnike/ice

Terminologija udruge LORI

Video o LGBTIQ terminologiji i temeljnim konceptima -

<https://www.youtube.com/watch?v=hgkkBO3cVhg> (u produkciji udruge LORI, na engleskom jeziku, uz titlove na hrvatskom)

Podatke o nasilju nad LGBTI osobama u Europi i u Hrvatskoj možete pronaći na:

Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava – 2019.

Istraživanje iskustava i potreba mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj (2022.)

Rozi megafon (2018. – 2022.)

Projekt „Mladi za ravnopravnost“ provodi Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta davatelja financijske podrške, Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

Središnji državni ured
za demografiju i mlade